

جانوران سیاسی در متون ادب پارسی

(سرفصل کارشناسی و کارشناسی ارشد)

محققان و گردآورندگان

دکتر حسین عباس نژاد

دکتر پروانه عادل زاده (دانشیار و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز)

دکتر کامران پاشایی فخری (دانشیار و عضو هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز)

جانوران سیاسی در متون ادب پارسی

محققان و گردآورندگان: حسین عباس نژاد، مهروانه عادل زاده، کامران پاشایی فخری

ناشر: انتشارات مولی علی

طرح روی جلد: انتشارات مولی علی

تعداد صفحات: ۲۲۵ + (۱۶ صفحه فهرست و عنوان)

قطع: وزیری

نوبت چاپ: اول - زمستان ۱۴۰۰

تعداد تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

لیتوگرافی: نگین فیلم

چاپ: امید

صحافی: صادقی

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۶۰۴۲ - ۵۶ - ۵ ISBN: 978-600-6042-56-5

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

قیمت: ۱۱۰۰۰ تومان

مراکز پخش: انتشارات و کتابسرای مولی علی: تبریز، چهار راه آبرسان، خیابان پاستور جدید، مابین کوی

بزرگمهر و ۱۳ آبان، پلاک ۲۲ - تلفن: ۴۱۳۳۳۶۸۸۶ - تلفن نویسنده اول: ۰۹۱۴۴۴۰۰۷۶۰

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار.....
	فصل یکم: مبانی و پیشینه‌ی پژوهش
۴	۱-۱- مقدمه.....
۶	۱-۲- بیان مسأله.....
۸	۱-۳- پیشینه‌ی تحقیق.....
۹	۱-۳-۱- اصول مدیریت.....
۱۰	۱-۳-۲- باورهای عامیانه مردم ایران.....
۱۰	۱-۳-۳- بررسی جایگاه مدیریت در متون ادب فارسی.....
۱۱	۱-۳-۴- جانور شناسی در تاریخ علم، فرهنگ و تمدن ایرانی-اسلامی.....
۱۱	۱-۳-۵- سلطان باغ ادب فارسی.....
۱۲	۱-۳-۶- فرهنگ نامه جانوران در ادب پارسی.....
	فصل دوم: تعاریف و کلیات پژوهش
۱۶	۲-۱- مقدمه.....
۱۷	۲-۲- افسانه.....
۱۷	۲-۲-۱- افسانه‌های عامیانه.....
۱۸	۲-۳- پارابل (Parable).....
۱۹	۲-۴- فابل (fable).....
۲۲	۲-۵- مثل، تمثیل.....
۲۳	۲-۶- معنی اصطلاحی مثل.....
۲۶	۲-۷- عدم واقعیت در تمثیل.....
۲۸	۲-۸- بن مایه‌ها و عناصر قصه.....
۲۹	۲-۸-۱- آداب و رسوم.....

۲۹.....	۲-۸-۲- رسم بازپردادن برای انتخاب شاه بی جانشین و فرزند
۳۰.....	۲-۸-۳- سیمرخ
۳۰.....	۲-۸-۴- شخصیت (character)
۳۱.....	۲-۹- حکایت از زبان حیوانات
۳۱.....	۲-۹-۱- نام‌ها، تعاریف
۳۱.....	۲-۹-۲- حکایت
۳۱.....	۲-۹-۲-۱- حکایت در زبان فارسی
۳۲.....	۲-۹-۲-۲- حکایت اخلاقی
۳۳.....	۲-۱۰- داستان، افسانه، قصه، حکایت و
۳۴.....	۲-۱۱- قصه
۳۶.....	۲-۱۱-۱- هدف قصه‌ها
۳۷.....	۲-۱۲- نیاز انسان به داستان
۳۸.....	۲-۱۳- حکایت‌های مختلف فارسی از حیث آموزندگی
۳۹.....	۲-۱۴- بررسی حکایت‌های حیوانات (فابل‌ها)
۴۰.....	۲-۱۵- آبریان در ادب فارسی
۴۱.....	۲-۱۶- استفاده ابزاری از حیوانات
۴۱.....	۲-۱۷- تشبیه حیوانات به طبقه کارگران
۴۲.....	۲-۱۸- جانوران سیاسی در عرصه اقتصاد
۴۳.....	۲-۱۹- حیوانات نه تنها کالا هستند بلکه کالا هم تولید می‌کنند
۴۴.....	۲-۲۰- سلطه بر حیوانات
۴۴.....	۲-۲۱- شیوهی حکومت داری در چارچوب جامعه‌ی جانوری
فصل سوم: بررسی و تحلیل جانوران سیاسی در متون ادب پارسی	
۵۰.....	۳-۱- مقدمه
۵۱.....	۳-۲- نقش حیوانات در داستان‌های تمثیلی
۵۲.....	۳-۲-۱- آهو
۵۳.....	۳-۲-۱-۱- نگاه سیاسی به داستان صیاد و آهو
۵۳.....	۳-۲-۲- اژدها

- ۵۵..... ۳-۲-۲-۱ دشمن شناسی از نگاه سیاسی
- ۵۶..... ۳-۲-۲-۲ ویژگی های ازدهایان شاهنامه
- ۵۸..... ۳-۲-۳ اسب
- ۵۹..... ۳-۲-۳-۱ اسب از منظر سیاسی
- ۵۹..... ۳-۲-۴ استر
- ۶۰..... ۳-۲-۴-۱ برداشت سیاسی از حکایت شکایت استر پیش شتر
- ۶۰..... ۳-۲-۵ باز
- ۶۰..... ۳-۲-۵-۱ قصه‌ی باز پادشاه و کم پیر زن از مثنوی
- ۶۲..... ۳-۲-۵-۲ داستان بلبل و باز
- ۶۲..... ۳-۲-۵-۳ حکایت بلبل و باز
- ۶۲..... ۳-۲-۵-۴ دیدگاه سیاسی در مورد بلبل و باز
- ۶۳..... ۳-۲-۶ بطّ (مرغابی)
- ۶۳..... ۳-۲-۶-۱ حدیث بطّ
- ۶۴..... ۳-۲-۶-۲ تمثیلی برای تشخیص حق از باطل
- ۶۴..... ۳-۲-۶-۳ نتیجه گیری از داستان بطّ در کلیله و دمنه
- ۶۵..... ۳-۲-۶-۴ حکایت بطّ
- ۶۵..... ۳-۲-۶-۵ نتیجه‌ی تعلیمی و سیاسی حکایت
- ۶۶..... ۳-۲-۷ بلبل
- ۶۷..... ۳-۲-۷-۱ حکایت بلبل و زاغ
- ۶۷..... ۳-۲-۷-۲ نتیجه و پیام تعلیمی و سیاسی داستان بلبل و زاغ
- ۶۸..... ۳-۲-۷-۳ حکایت بلبل از منطق الطیر
- ۶۸..... ۳-۲-۸ پلنگ
- ۶۹..... ۳-۲-۹ پیل (فیل)
- ۷۰..... ۳-۲-۹-۱ پیل نماد هیبت و قدرت
- ۷۰..... ۳-۲-۹-۲ پیل سمبل تجاوز و ستم
- ۷۱..... ۳-۲-۹-۳ برداشت تعلیمی و سیاسی از حکایت شاه پیلان و خرگوش
- ۷۱..... ۳-۲-۹-۴ پیل در قصه‌ی خورندگان پیل بچه

۷۲.....	۳-۲-۹-۵- برداشت سیاسی از حکایت پیل.....
۷۲.....	۳-۲-۹-۶- حکایت کوران و احوال فیل.....
۷۴.....	۳-۲-۹-۷- نتیجه‌ی تحلیلی داستان.....
۷۵.....	۳-۲-۱۰- جغد.....
۷۶.....	۳-۲-۱۰-۱- حکایت بوم و زاغ.....
۷۷.....	۳-۲-۱۰-۱-۱- نگاه سیاسی به حکایت بوم و زاغ.....
۷۸.....	۳-۲-۱۱- چغز.....
۷۸.....	۳-۲-۱۱-۱- حکایت تعلق موش و چغز.....
۷۹.....	۳-۲-۱۱-۲- برداشت سیاسی از حکایت چغز.....
۸۰.....	۳-۲-۱۲- خر.....
۸۰.....	۳-۲-۱۲-۱- داستان خر و شگال.....
۸۱.....	۳-۲-۱۲-۲- پیام تعلیمی و سیاسی داستان.....
۸۱.....	۳-۲-۱۲-۳- خر عیسی تعلیم جعفر.....
۸۲.....	۳-۲-۱۳- خرس.....
۸۳.....	۳-۲-۱۳-۱- جایگاه سیاسی خرس.....
۸۴.....	۳-۲-۱۳-۲- خرس در ضرب المثل‌های فارسی.....
۸۴.....	۳-۲-۱۴- خرگوش.....
۸۵.....	۳-۲-۱۴-۱- حکایت خرگوش و شیر.....
۸۶.....	۳-۲-۱۴-۲- پیام غیر مستقیم حکایت.....
۸۶.....	۳-۲-۱۴-۳- نتیجه‌گیری سیاسی از داستان.....
۸۷.....	۳-۲-۱۴-۴- خواب خرگوشی.....
۸۸.....	۳-۲-۱۵- خفاش و طاعن او.....
۸۸.....	۳-۲-۱۶- روباه.....
۸۹.....	۳-۲-۱۶-۱- داستان روباه و خروس.....
۸۹.....	۳-۲-۱۶-۲- مضمون و برنمای داستان.....
۸۹.....	۳-۲-۱۶-۳- برداشت سیاسی داستان.....
۹۰.....	۳-۲-۱۶-۴- حکایت روباه گریزان.....

- ۹۱..... ۱۶-۲-۳- برداشت سیاسی از حکایت
- ۹۲..... ۱۶-۲-۳- داستان میوه فروش و روباه
- ۹۲..... ۱۶-۲-۳- تحلیل داستان میوه فروش و روباه
- ۹۳..... ۱۶-۲-۳- شخصیت‌های حکایت
- ۹۳..... ۱۶-۲-۳- برداشت و نتیجه‌ی سیاسی داستان
- ۹۳..... ۱۶-۲-۳- حکایت درویش با روباه
- ۹۴..... ۱۶-۲-۳- دیدگاه سیاسی در مورد حکایت درویش و روباه
- ۹۴..... ۱۶-۲-۳- روباه حيله گر در برابر گرگ
- ۹۵..... ۱۶-۲-۳- جایگاه سیاسی روباه و گرگ
- ۹۵..... ۱۶-۲-۳- شیوه‌ی شکار روباه
- ۹۵..... ۱۶-۲-۳- حکایت دو روباه
- ۹۶..... ۱۶-۲-۳- برداشت تعلیمی حکایت
- ۹۶..... ۱۶-۲-۳- ضرب المثل در مورد روباه
- ۹۶..... ۱۷-۲-۳- زاغ
- ۹۷..... ۱۷-۲-۳- زاغ تمثیل شومی و زشتی
- ۹۷..... ۱۷-۲-۳- حکایت بچه‌ی زاغ و خواستگاری
- ۹۸..... ۱۷-۲-۳- برنامه‌ی سیاسی و تعلیمی: اسباب بزرگی و سربلندی
- ۹۸..... ۱۷-۲-۳- حکایت زاغ و کبک
- ۹۸..... ۱۷-۲-۳- برداشت و نتیجه‌گیری سیاسی داستان
- ۹۹..... ۱۸-۲-۳- سگ
- ۹۹..... ۱۸-۲-۳- حکایت سگ و صیاد و روباه
- ۹۹..... ۱۸-۲-۳- برداشت تعلیمی و سیاسی از داستان
- ۱۰۰..... ۱۸-۲-۳- تمثیل نفس اماره
- ۱۰۰..... ۱۸-۲-۳- کافر نعمت
- ۱۰۰..... ۱۸-۲-۳- حکایت سگ و گرگ
- ۱۰۰..... ۱۸-۲-۳- حکایت از منظر بُعد سیاسی
- ۱۰۱..... ۱۸-۲-۳- سگ نشان علل و اسباب مادی

پیشگفتار

دو نظریه، به عوامل زیستی در مبارزه‌های سیاسی مقام نخستین می‌دهند:

نظریه‌ی تنازع بقا و نظریه‌ی نژادی. نظریه‌ی اول، تصویری را که داروین از تحول انواع حیوانی رسم کرد، بر جوامع انسانی منتقل می‌کند. هر کس برای بقای خویش باید با دیگران پیکار کند. تنها افرادی در این میان به مقصود می‌رسند که اصلح و انطباق باشند.

به قول برخی از متفکران و جامعه‌شناسان، ادبیات یک مقوله‌ی روبنایی است نه زیر بنایی یعنی حیات آن در ارتباط با چگونگی مسائل اقتصادی، اجتماعی و سیاسی است. به هر حال دانشجویان باید ذهن تحلیل‌گر داشته باشند و بتوانند کم و بیش تغییر و تحولات ادبی را با توجه به مسائل تاریخی، سیاسی و اجتماعی تجزیه و تحلیل کنند.

انواع حکایت‌هایی که حیوانات در آن‌ها شرکت دارند را می‌توان به چند دسته تقسیم کرد. در دسته‌ی اول، حیوانات تنها به گفتگو می‌پردازند؛ و هیچ حادثه و عملی که خود، حادثه‌ای را به دنبال داشته باشد در آن‌ها وجود ندارد. این حکایت‌ها نیز خود دو گونه‌اند: در یک گروه گفتگوها به هیچ نتیجه اخلاقی و تعلیمی نمی‌انجامد، و خود بحث‌ها و سخنان موضوعیت دارد. و در حقیقت نویسندگان و شاعران، از شخصیت‌های حیوانی برای بیان افکار و نظریات خود استفاده کرده‌اند. در این حکایت‌های جانوری، بیشتر از نحوه‌ی رفتار در برابر دیگران به ویژه دشمنان سخن به میان می‌آید. این حکایت‌ها، سابقه‌ای در حدود سی قرن دارند و در آثار مختلف هند، یونان و ایران، نمونه‌هایی از آن‌ها مربوط به بیش از دو هزار سال پیش موجود است. شاید بتوان گفت: که این حکایت‌های جانوران از قدیم‌ترین نوع ادب هستند؛ که هم در سخن عوام و هم در محفل خواص نقل و بازگو می‌شده‌اند، و هرگز از رواج و رونق نیفتاده‌اند. در طول تاریخ و در تمام فرهنگ‌ها و زبان‌ها، این شیوه‌ی داستان‌پردازی با اهداف مختلف تعلیمی و انتقادی به اوضاع اجتماعی و سیاسی و فرهنگی، بر زبان و قلم نویسندگان آمده است. ویژگی اصلی شخصیت‌های حیوانی، در حکایت‌ها تمثیلی بودن آن‌هاست. شخصیت‌های تمثیلی، شخصیت‌های جانشین شونده‌اند؛ یعنی حیوانات

جانشین انسان یا فکر، خلق و خو یا مفاهیم مورد نظر نویسنده و آورند حکایت شده‌اند. گرگ به جای فرد خونخوار می‌نشیند، خر به جای شخص احمق، پست و لجوج قرار می‌گیرد. بوزینه مظهر زشتی، نادانی، بی شرمی و شخص مقلد است. جغد، مظهر جهالت، کوری و شومی است. پس این نوع از شخصیت‌ها هم خود را نشان می‌دهند و هم چیزی دیگر را. هم چنین حضور شخصیت‌های حیوانی چون شیر، که مظهر سلطنت و جلال و شکوه است، ذهن را متوجه حاکمان می‌کند؛ هر چند گاهی رفتار شیر شاهانه نیست! مثلاً می‌ترسد یا ضعف‌های دیگری دارد. این حکایت‌ها که بیش از اخلاق فردی بر اخلاق اجتماعی تأکید دارند، در حکم هشدارهایی برای مردم هستند؛ که آنان را دعوت می‌کنند تا در زندگی فردی و اجتماعی مراقب باشند و گول ناهلان را نخورند. در عالم حیوانات، دشمنی ذاتی است و حکم قانون طبیعت چنین اقتضا کرده است؛ که گربه دشمن موش و گرگ آکل گوسفند باشد. اما در عالم انسانی باید گفت: شخصیت‌ها در حکم اوصاف افراد مختلف هستند؛ مثلاً گرگ صفتی را به تصویر می‌کشد. در پایان جا دارد از تمام کسانی، که در تهیه و تدوین این اثر گردآورندگان را یاری کرده‌اند تشکر و قدردانی شود.

همچنین کتاب حاضر، حاصل رساله‌ی آقای دکتر حسین عباس نژاد دانش آموخته‌ی دکتری تخصصی رشته زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز می‌باشد و کلیه‌ی حقوق مادی و معنوی آن متعلق به این واحد دانشگاهی است. از عموم خوانندگان و صاحب نظران انتظار داریم، چون این اثر عاری از خطا و اشتباه نیست، لغزش‌ها و کاستی‌های کتاب را یاد آوری کنند و نگارندگان را مرهون عنایت و لطف خویش قرار دهند.

عباس نژاد- عادل زاده - پاشایی فخری

بهار ۱۴۰۰